

Bjarne Ibsen

Lise Specht Petersen

Michael Fehsenfeld

Klaus Levinsen

..... KORT FORTALT

'FRIE FRIVILLIGE' I KOMMUNEN

'FRIE FRIVILLIGE' I KOMMUNEN

Bjarne Ibsen, Lise Specht Petersen, Michael Fehsenfeld og Klaus Levinsen, Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund.

Udgivet af Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Institut for Idræt og Biomekanik, SDU, 2018.

ISBN 978-87-93669-33-8 (trykt version)
ISBN 978-87-93669-34-5 (pdf)

Fotos: Colourbox.dk

FAABORG-MIDTFYN
KOMMUNE

FAKSE KOMMUNE

NORDEA
FONDEN

SAMSPILLET MELLEM DEN FRIVILLIGE OG DEN KOMMUNALE SEKTOR

De seneste år er der eksperimenteret med et tættere samspil mellem den frivillige og den kommunale sektor, og der er store forventninger til, at samspillet både vil fremme det frivillige engagement og øge kvaliteten i en række kommunale indsatser.

Formålet med dette forskningsprojekt har været at generere viden om de mange eksperimenter og blive klogere på fordele og ulemper ved samspillet.

Projektet er gennemført fra 2015 til 2018 og har omfattet fem kommuner: Odense Kommune, Faaborg-Midtfyn Kommune, Faxe Kommune, Rudersdal Kommune og Aarhus Kommune. Såvel kommunerne som Nordea-fonden har givet økonomisk støtte til forskningsprojektet.

Projektet har et stærkt tværfagligt sigte – på tværs af den frivillige og den offentlige sektor og på tværs af samfundsområder. Projektet består både af en forskningsdel og en formidlingsdel.

1. For det første er der gennemført en undersøgelse af den kommunale politik på området. Både i form af en spørgeskemaundersøgelse af alle danske kommuners politik og konkrete indsatser og ved interviews med politikere og ledende embedsmænd i de nævnte kommuner.
2. For det andet er samarbejdet mellem kommunerne og foreninger og frivillige kortlagt, idet der i både 2016 og 2018 er gennemført en spørgeskemaundersøgelse af a) kommunale institutioner, centre og indsatsers samarbejde med foreninger og frivillige og b) en spørgeskemaundersøgelse af foreningers samarbejde med kommunale institutioner.
3. For det tredje er der gennemført dybdegående analyser af 17 cases, hvor kommune og civilsamfund samarbejder: Samarbejdet på skoleområdet, flygtningeområdet, det grønne område, det sociale område, sundhedsområdet, kultur- og fritidsområdet samt om borgerinddragelse i lokalsamfund.
4. For det fjerde er undersøgelsens analyser formidlet til både praktikere og forskere i form af tre brugerkonferencer, fremlæggelse af undersøgelsens resultater på fem videnskabelige konferencer, Kort Fortalt publikationer til praktikere, videnskabelige artikler, halvårige møder med de fem kommuner, omkring 50 oplæg og foredrag samt mange interviews til medier.

Abstract

En stor del af det frivillige arbejde foregår i kommunalt regi, og mange kommuner vil gerne have flere 'frie frivillige' uden en foreningstilknytning. Formålet med analysen i denne publikation er at give et indblik i:

- Omfanget af det frivillige arbejde i kommunalt regi, og hvor det foregår.
- Det karakteristiske ved frivilligt arbejde i en kommunal sammenhæng.
- Udfordringerne ved at organisere og lede det frivillige arbejde i en kommunal sammenhæng.

Analysen bygger dels på statistiske analyser fra en undersøgelse i 2018 af kommunale institutioners samarbejde med foreninger og frivillige, dels på observationer og interviews med kommunalt ansatte og frivillige i fem projekter eller institutioner, som benytter 'frie frivillige'. De fem projekter er:

- Frivillige Madguider i Odense Kommune.
- Frivillige Mentorer i Faxe Kommune.
- Frivillige på biblioteker i Odense Kommune.
- Frivillige på plejecentre.
- Frivillige følgevenner i Faaborg-Midtfyn Kommune.

Analysen viser, for det første, at hver tredje kommunale institution samarbejder med frivillige uden en foreningstilknytning, men det er først og fremmest plejecentre og kultur- og fritidsinstitutioner, som benytter sig af 'frie frivillige'.

For det andet viser analysen, at det kommunale frivillige arbejde som regel er kommunalt definerede og planlagte opgaver, som er 'supplerende' i forhold til de aktiviteter, de ansatte tager sig af. Men selvom det foregår i en kommunal ramme og på kommunalt initiativ, så har det frivillige arbejde mere karakter af 'privat frivilligt arbejde i en kommunal ramme' end 'kommunal frivillighed'. Drivkraften hos de frivillige er et ønske om at gøre noget for andre, og den identitet det giver dem. De frivillige er glade

for den kommunale ramme og har ikke noget ønske om, at det frivillige arbejde foregår i en forening.

For det tredje viser analysen, at ledelsen af de frivillige i de forskellige kommunale sammenhænge typisk går ud på at rekruttere frivillige, matche dem med borgere og opgaver, støtte og supervisere de frivillige samt i nogle tilfælde også evaluere den frivillige indsats for at vurdere, om den skal fortsætte. De kommunale institutioner og afdelinger synes imidlertid, at det er svært at lede de frivillige.

Analysen rejser tre spørgsmål:

- Kan og skal kommunen i højere grad være en organisatorisk og fysisk ramme for 'privat frivillighed'?
- Skal det frivillige kommunale arbejde defineres i forhold til det professionelle arbejde?
- Kan og skal det frivillige arbejde i kommunalt regi i højere grad ledes?

■ Baggrund

Frivilligt arbejde har traditionelt været forbundet med foreninger og frivillige organisationer, men det er ikke en forudsætning for, at et arbejde kan forstås som 'frivilligt'. Den mest almindelige definition af frivilligt arbejde er, at det er ulønnet; frivilligt (uden fysisk, retslig eller økonomisk tvang); udføres over for andre end familien og nærmeste venner; er til gavn for andre; og er formelt (organiseret) eller aftalt. Ud fra denne forståelse af frivilligt arbejde, kan det sagtens foregå helt uformelt eller i den offentlige sektor.

Involveringen af individuelle frivillige i produktion af offentlige serviceydelser er et relativt nyt dansk fænomen. Imidlertid har man særligt i USA, Storbritannien og Australien, gennem de seneste 30 år været optaget af dette, der har fået betegnelsen 'government-based volunteer programs'. Disse programmer kan knytte sig til vidt forskellige dele af den offentlige service, men det er især inden for sundheds- og uddannelsessektoren, man i den angelsaksiske verden har været optaget af at involvere frivillige.

Det seneste årti har danske kommuners interesse for og samarbejde med den frivillige sektor forandret sig fra primært at understøtte det frivillige foreningsliv til en større bestræbelse på at samarbejde med foreninger og involvere frivillige i forskellige kommunale opgaver og aktiviteter. Det betyder, at kommunerne søger at rekruttere og organisere frivillige i kommunalt regi - fx til læktiehjælp i folkeskolen, sociale aktiviteter på ældrecentre og kostvejledning til overvægtige.

Man kan skelne mellem forskellige former for frivilligt arbejde i offentligt regi. For det første udføres der et stort frivilligt arbejde i bestyrelser for offentlige institutioner (bl.a. skolebestyrelse, forældrebestyrelse i daginstitutioner, ældreråd mv.). For det andet er der mange forældre på skoler og i daginstitutioner samt pårørende på andre offentlige institutioner, som yder en frivillig indsats ved særlige arrangementer og aktiviteter på den pågældende institution. Begge disse former for frivilligt arbejde er altså 'bruges' frivillige arbejde. For det tredje er der mange frivillige, som udfører et frivilligt arbejde i en offentlig institution som medlem af og frivillig i en fore-

ning eller organisation (fx når frivillige i fiskeforeningen lægger gydesten ud i et kommunalt vandløb, eller når frivillige i Ældresagen er besøgsven på et plejehjem). For det fjerde er der de frivillige, som udfører et frivilligt arbejde i en offentlig institution uden at være knyttet til en forening eller organisation. De kaldes nogle steder for 'frie frivillige', mens andre betegner dem som 'egne frivillige'. I dette hæfte har vi fokus på den sidste form for frivilligt arbejde i kommunal sammenhæng.

I den offentlige debat om involvering af frivillige i offentlige institutioner fremhæves, på den ene side, mulighederne for at opnå store gevinster, både når det gælder besparelser i det offentlige forbrug og kvalitetsforbedringer af den offentlige service. På den anden side er der også en udbredt skepsis over for involvering af frivillige. Dels fordi det ikke er sikkert, at der herved kan opnås offentlige besparelser og kvalitetsforbedringer, dels fordi involvering af frivillige på nogle områder kan skabe nogle ekstra omkostninger og udfordringer for ledelser og professionelt ansatte. Disse udfordringer kan bl.a. være forbundet med rekruttering, organisering og samarbejde med frivillige. Hertil kommer de udfordringer, som kan være forbun-

det med grænsedragninger i opgavefordelingen mellem offentligt ansatte og frivillige.

De frivillige organisationer har været kritiske overfor kommunernes organisering af frivillige. Nogle af dem giver udtryk for, at kommunen ikke skal tage deres frivillige. Andre mener, at der er en risiko for, at nogle af værdierne ved det frivillige arbejde går tabt, når det foregår i kommunalt regi. Endelig har nogle organisationer også stillet spørgsmålstejn ved kommunernes erfaringer med at rekruttere og lede frivillige.

Det overordnede fokus for denne analyse er at se på, hvad der karakteriserer det frivillige arbejde, når kommunen organiserer det, og hvilke udfordringer det er forbundet med. Formålet med analysen er at give et indblik i:

- Omfanget af det frivillige arbejde i kommunalt regi, og hvor det foregår.
- Det karakteristiske ved frivilligt arbejde i en kommunal sammenhæng.
- Udfordringerne ved at organisere og lede det frivillige arbejde i en kommunal sammenhæng.

■ Det frivillige kommunale arbejdes udbredelse

Flere undersøgelser finder, at frivilligt arbejde i kommunalt regi er stigende. 'Frivilligrapporten 2016 - 2018', som Center for frivilligt socialt arbejde har udarbejdet, viser, at antallet af kommuner, som svarer, at de inddrager 'egne frivillige' i kommunale aktiviteter, er steget fra 41 pct. i 2010 til 70 pct. i 2017. Men måske er tallene mere udtryk for en voksende opmærksomhed i kommunerne mod selv at rekruttere og organisere frivillige end en reel stigning. For det første har alle kommuner i mange år haft frivillige i fx skolebestyrelser, daginstitutionsbestyrelser og ældreråd. For det andet kan undersøgelserne af frivilligt arbejde i Danmark ikke påvise en stigning i andelen af befolkningen, som udfører frivilligt arbejde i kommu-

nalt regi. I 2004 svarede 17 pct., at de arbejdede frivilligt i kommunalt regi, i 2012 var det 18 pct., og i 2017 var det igen 17 pct.

Center for forskning i Ildræt, Sundhed og Civilsamfunds undersøgelse fra 2018 af de kommunale institutioner, centre og indsatsområders samarbejde med foreninger og frivillige viser, at hver tredje kommunale institution samarbejder med frivillige uden en foreningstilknøytning (33 pct.), hvilket er næsten identisk med resultaterne af en tilsvarende undersøgelse i 2016. Men der er store forskelle på, hvor udbredt dette er mellem institutionstyperne. Det er først og fremmest plejecentre (68 pct.) og kultur- og fritidsinstitutioner (59 pct.), som benytter sig af frivillige uden en foreningstilknøytning (tabel 1).

Tabel 1. Andel af kommunale institutioner, centre og indsatsområder, der benytter frivillige uden en foreningstilknøytning (pct.)

	Pct.	N (=100 pct.)
Folkeskole (inkl. 10. klasse og SFO)	21	70
Ungdomsskole, fritids- og ungdomsklub ol.	19	31
Børneinstitution og institution for børn og unge med særlige behov	22	156
Plejecenter, lokalcenter og aktivitetscenter for ældre	68	103
Kommunal kulturinstitution: Bibliotek, musikskole, museum, teater, faciliteter ol.	59	29
Institution, center mv. til sundhedsfremme, forebyggelse, handicappede, jobrehabilitering mv.	31	103
Anden type kommunal institution, indsats, center, kontor eller projekt	26	172
Alle	33	664

Undersøgelsen omfatter ALLE kommunale institutioner, centre og indsatsområder i fem kommuner: Odense, Aarhus, Faaborg-Midtfyn, Faxe og Rudersdal. 60 pct. af institutionerne, centrene og indsatsområderne besvarede spørgeskemaet.

■ Fem eksempler på kommunalt frivilligt arbejde

De fleste frivillige indsatser i kommunalt regi foregår i et samarbejde med en forening, som de frivillige er tilknyttet og som regel også medlem af. Her har vi fokus på frivilligt arbejde, hvor de frivillige ikke er tilknyttet en forening eller frivillig organisation. Vi har i dette forskningsprojekt fulgt fem kommunale indsatsområder, hvor det frivillige arbejde er organiseret af kommunen selv.

Frivillige Madguider i Odense Kommune

Madguiderne er et forebyggende sundhedsprojekt, hvor frivillige tager ud til borgere i Odense Kommune og tilbyder vejledning og hjælp til livsstilsændringer. Projektet blev oprettet i 2012 efter inspiration fra et andet projekt, hvor man uddannede frivillige til at være motionsguide for borgere, der modtog kommunale ydelser. I 2017 var der ca. 20 madguider, som gav borgere en kostvejledning i 4 timer i deres hjem. Det kan bl.a. gå ud på at købe ind og lave mad sammen med den enkelte borger. Borgere med en kronisk sygdom eller risiko for at udvikle kronisk sygdom – og deres pårørende – kan henvises til tilbudet af en læge, en sagsbehandler eller en sundhedsplejerske, men borgere kan også selv søge om at få besøg af en madguide. Det er især borgere med diabetes eller svær overvægt, som får en frivillig madguide, men det kan også være kørestolsbrugere og personer med psykisk lidelse. En af de interviewede frivillige madguider fortæller, hvad ideen med ordningen er.

"En ting er at sidde ude på sygehuset og få konstateret KOL, og du sidder der med din kone eller med din mand og får at vide, du skal huske at spise, og det er vigtigt du får masser af proteiner (...). Men når du er hjemme hos dig selv og skal tage hensyn til sygdommen, den skal pine død passe ind i dit liv (...). Som madguide er du i hjemmet og kan vise, at det er den her madvare, du skal bruge, eller du skal gøre sådan her med den. Og handle ind i det indkøbscenter, som personen handler i til daglig." (Frivillig madguide).

De frivillige madguider modtager et seks ugers uddannelsesforløb á to timer pr. uge og får efterfølgende sparring fra en kommunal koordinator. Madguiderne er organiseret under Sundhedscenteret i Odense Kommune, fordi det er kommunens oplevelse, at det er svært at etablere bæredygtige samarbejder om frivillige indsatser med fx patientforeningerne. Mens sundhedscentrene primært har fokus på forebyggelse og sundhedsfremme, har patientforeningerne primært fokus på diagnosticerede grupper, og de fleste af dem findes heller ikke i den enkelte kommune.

Frivillige Mentorer i Faxe Kommune

I Faxe Sociale Udviklingscenter (FSU) blev der i 2014 oprettet et frivilligt mentorkorps med 10 frivillige mentorer. FSU er en del af Center for Familie, Social og Beskæftigelse i Faxe Kommune, der tilbyder forløb inden for beskæftigelse, uddannelse, dagaktiviteter, væresteder, mentorstøtte og ledsagelse for udsatte grupper og mennesker med særlige behov. Det er borgere i beskyttet beskæfti-

gelse, borgere der har fået tilkendt pension samt borgere med forskellige former for fysiske, psykiske og sociale problemstillinger. Ofte uden eller med et meget begrænset netværk. Det overordnede formål med at etablere et frivilligt mentorkorps sideløbende med den professionelle mentorindsats var at tilbyde denne målgruppe ekstra støtte i form af en stabil voksenkontakt. De frivillige mentorer fungerer således som et supplement til den professionelle støtte for målgruppen. De frivillige mentorer kan hjælpe borgerne med mange forskellige ting, som kan støtte dem i deres arbejde med udfordringer, der gør det vanskeligt for dem at få et arbejde eller komme i gang med en uddannelse. De frivillige mentorer kan gøre forskellige ting sammen med borgeren, som de professionelle mentorer ikke kan. Fx at gå i biografen, tage på fisketur sammen eller hjælpe lidt med rengøring i hjemmet. Mere 'kvalitetstid' og venskab end i den professionelle, kommunale relation. FSUs rolle er at formidle en kontakt mellem de frivillige mentorer og borgerne. For at sikre 'det rette match' mellem de enkelte frivillige mentorer og borgerne 'screener' kommunen de frivillige og giver sparring i det frivillige mentorforløb, bl.a. i form af netværksmøder for og løbende dialog med frivillige mentorer.

Frivillige på biblioteker i Odense Kommune

På Odense Central Bibliotek og tilknyttede biblioteksfilialer har man mange aktiviteter, som frivillige deltager i eller selv står for. Dette omfatter bl.a. sprogtræning af voksne indvandrere, lektiecafeer, læsekredse som ledes af en tovholder, it-vejledning, hjælp ved forskellige arrangementer (fx Odense Lyrik Festival) og afholdelse af den årlige Harry Potter Festival (hvor ca. 120 frivillige hjælper til), og på nogle af filialerne har man en brugerbestyrelse bestående af fire valgte frivillige. Det er helt overvejende aktiviteter, som bibliotekerne ikke er forpligtede til, men som man ser en værdi i.

"Det er jo berigende for dem, der kommer ind og får det (...). Vi skal være et åbent og levende kulturhus, hvor folk kan komme ind og folde deres livsprojekter ud. Og der ser jeg bare frivillige som en stor del af det." (Tovholder for frivillige på biblioteksfilialer).

I disse år sker der store ændringer i folkebibliotekernes opgaver, som i højere grad end den traditionelle bogudlånsfunktion muliggør et samarbejde med frivillige. Fra centralt statsligt hold er der udarbejdet anbefalinger for, hvordan man skal arbejde med frivillige på baggrund af en evaluering af samarbejdet på lokale biblioteker i

Ikast-Brande Kommune og Billund Kommune. I Odense Kommune er dette fulgt op af en lokal 'manual' for et sådant samarbejde. Det frivillige arbejde på bibliotekerne er ledet af en koordinator på centralbiblioteket, der faciliterer de frivillige indsatser på såvel centralbiblioteket som biblioteksfilialerne, der hver har en lokal tovholder, som støtter de frivillige og er bindeled til den centrale koordinator.

Frivillige på plejecentre

Plejhjem og plejecentre er det område, som især benytter 'egne frivillige'. Der er dog også mange plejecentre, der samarbejder med en forening (fx en venneforening, en lokal pensionistforening eller en lokal afdeling af Ældre Sagen). En undersøgelse af frivilligt arbejde på plejecentre omfatter et plejecenter, som selv står for rekrutteringen og organiseringen af frivillige. Det pågældende plejecenter havde i 2017 otte frivillige. Formålet med det frivillige arbejde på plejecenteret er at *'støtte og hjælpe beboere på ældrecentret'* og at *'skabe aktiviteter for beboerne'*. Plejecenteret har ansatte aktivitetsmedarbejdere til at stå for aktiviteter og arrangere fester, bankospil og anden underholdning. Herunder hører Dagligstuen, hvor beboerne har mulighed for at opholde sig på de fleste hverdage. Det er primært der, de frivillige kommer, hjælper til og snakker med beboerne på plejecenteret. En af aktivitetsmedarbejderne fungerer som kontaktperson for og leder af de frivillige. Derudover deltager de frivillige i forberedelse og afvikling af bankospil og gudstjenester, der foregår én gang om måneden, bl.a. ved borddækning, servering af kaffe og efterfølgende afrydning og opvask. Personalet udarbejder en plan over de aktiviteter, der skal foregå den kommende måned, hvorefter de frivillige byder ind med, hvad de gerne vil hjælpe med (se en analyse af frivillige på plejecentre i Kort Fortalt: Frivillige på plejecentre. Venneforening eller 'egne frivillige').

Frivillige følgevenner i Fåborg-Midtfyn Kommune

I Faaborg-Midtfyn kommune har man erfaring med inddragelse af frivillige i et projekt, hvor borgere, som har været ramt af psykisk sygdom, tilbydes en 'frivillig følgeven'. Projektet er siden 2014 blevet finansieret ved hjælp af Socialstyrelsens satspuljemidler, som kommunen søgte sammen med foreningerne SIND og Bedre Psykiatri og siden er blevet forlænget af flere omgange. Målet er, at de frivillige gennem aktiviteter og socialt samvær bidrager til at forbedre hverdagen og tilværelsen for borgere med sindslidelser. Følgeven er et tilbud til de sindslidende borgere, som gerne vil have et sådant samvær. Det mobile sundhedscenters medarbejdere står for rekruttering af frivillige og matchningen med sindslidende borgere. Kommunen samarbejder dog også løbende med foreningerne 'SIND – Landsforeningen for psykisk sundhed' og 'Bedre psykiatri' og arrangerer møder for de frivillige, hvor forskellige emner med relation til det frivillige arbejde tages op. De frivillige rekrutteres individuelt på baggrund af oplysninger om sociale behov, de sindslidende borgere giver udtryk for, og de kommunale projektmedarbejdere benytter i høj grad deres sociale netværk og deres kendskab til ressourcer i lokalsamfundet, når de skal finde egnede frivillige.

Karakteristiske træk ved 'kommunal frivillighed'

På tværs af de beskrevne eksempler på kommunalt frivilligt arbejde er der flere fælles karakteristika.

Supplerende aktiviteter

For det første er det typisk aktiviteter, som kommunen ikke er forpligtet til, men som opfattes som et væsentligt supplement i forhold til kommunens indsats på området. De frivillige mentorer supplerer den kommunale beskæftigelsesindsats med samtaler og aktiviteter, som kommunen normalt ville have vanskeligt ved at stå for. Det samme gælder de frivillige madguiders kostvejledning, og Frivillige Følgevenner er også et projekt, der kan ses som et supplement til det arbejde, der udføres af bl.a. kommunens handicap- og psykiatريفorvaltning. De frivillige står dog også for aktiviteter, som kommunale medarbejdere tidligere har stået for. Det gælder fx it-vejledning på biblioteker samt visse aktiviteter på plejecentre, og tilbuddet om en frivillig følgeven for sindslidende er i nogle tilfælde en erstatning for ydelser, der tidligere blev varetaget af offentligt ansatte.

"Henvendelserne (red.: om at få en frivillig følgeven) kommer jo også, hvis man har mistet den offentlige støttekontaktperson. Og jeg kan jo ikke gennemskue, om der sker det, at man nogle gange lukker for et offentligt tilbud om støttekontaktperson for en stærk person, og så i stedet for tilbyder en frivillig." (Projektmedarbejder på Frivillige Følgevenner).

De fagprofessionelle synes nogle gange, at det kan være svært at acceptere, at frivillige påtager sig opgaver, der falder ind under deres ekspertise, men samtidig er de opmærksomme på, at de frivillige ofte kan noget andet, end de professionelle typisk kan.

"I forhold til mit samarbejde med madguiden, den frivillige der, hun kan jo noget helt andet, end hvad jeg kan. Jeg er faktisk ikke skide god til at lave mad, jeg brænder jo for noget teoretisk. Den frivillige har prøvet en hel masse

praktisk. Hun har stået derhjemme med de der sødemidler og prøvet alt muligt med det. Det har jeg aldrig gjort. Hun har prøvet at være på kur og ville tabe sig. Der har jeg ikke været. Så på den måde er hun jo – altså lige i forhold til hendes erfaringer med væggtab og sådan noget – da kan hun jo være bindeleddet mellem mig og borgerne på en eller anden måde." (Koordinator for frivillige madguidere).

Når det gælder de konkrete opgaver, er der som regel en klar arbejdsdeling mellem fagprofessionelle og frivillige, og der findes en gensidig forståelse af, hvilke opgaver de frivillige kan tage. Der er samtidig en væsentlig forskel på arbejdets karakter. *'De frivillige bliver jo ikke sat til noget'*, og det er en afgørende forskel, fordi det skaber mulighed for en anden type relation mellem de frivillige og borgeren, når der ikke er løn involveret. Den frivillige skal eksempelvis heller ikke motivere borgerne til en for-

andring, der er defineret af det offentlige sundhedspersonale. Det er dog ikke altid så let at trække en grænse mellem de fagprofessionelles og de frivilliges opgaver. Psykiske syge borgere kan få tildelt en offentlig ansat støttekontaktperson, som udover den jævnlige sociale kontakt også kan hjælpe borgeren med praktiske ting som oprydning, åbning og læsning af breve mm. Dette ligger umiddelbart tæt på de aktiviteter, som de frivillige følgevenner gør sammen med borgeren. Men ifølge projektkoordinatoren er der en ret klar grænsedragning på dette område. Følgevenner skal nemlig ikke hjælpe med eller påtage sig praktiske hjælpeopgaver i hjemmet, men skal derimod lave aktiviteter sammen med borgeren, som typisk foregår uden for hjemmet (gåtur, teaterbesøg, sport mv.).

Denne indledende skepsis hos de fagprofessionelle i kommunen synes at aftage, når de ser, hvad projektet kan bidrage med. I bl.a. Frivillige Følgevenner opfattes de frivillige nu som en helt naturlig del af den kommunale indsats i forhold til sindslidende, og der er et meget fint samarbejde med professionelt ansatte på området.

Personligt engagement og identitet er drivkraften hos de frivillige

For det andet baseres de frivillige indsatser først og fremmest på de frivilliges personlige engagement og interesse samt den identitet, det frivillige arbejde kan give. I et universitetsspeciale om frivillige madguidere finder Katrine Skov, at de interviewede madguidere i højere grad snakker om, hvordan det frivillige arbejde bidrager til at give en meningsfuld hverdag, end om den betydning det har i forhold til sundhedsfremme og forebyggelse. De frivillige motiveres af at kunne hjælpe andre, af at blive værdsat og af den betydning det har for deres identitet.

"Jeg kan godt lide at komme ud til folk. Jeg har både arbejdet i hjemmeplejen, og nu arbejder jeg på plejecentre. Men der er en lidt anden vinkel på det, når du er frivillig (...), nogle gange åbner de lidt mere, og så møder man forskellige mennesker." (Frivillig madguide).

"Det er så nemt at sige, når jeg kommer og hjælper et andet menneske ikke også, men der er også den anden side af det, at det hjælper mig til at være det menneske, jeg gerne vil være." (Frivillig mentor).

Det sociale aspekt tillægges ikke så stor betydning. De frivillige madguidere giver udtryk for, at de i mødet med borgeren søger at holde fokus på ernæringsvejledning. De identificerer sig mere med rollen som 'madguide' end med rollen som 'frivillig'. På biblioteket synes det også i høj grad at være en interesse for et emne eller en særlig kompetence inden for et område, som har betydning for den enkeltes identitet, der får de frivillige til at melde sig. Det kan fx være en specifik kompetence inden for IT eller en særlig interesse i litteratur.

Kommunalt definerede og planlagte opgaver

For det tredje står de frivillige som regel for opgaver og aktiviteter, som kommunen har indkredset, afgrænset og som regel også planlagt. Det kaldes i den internationale litteratur for 'co-implementation'. Det er sjældent opgaver og aktiviteter, som de frivillige har taget initiativ til ('co-initiative') og deltaget i udviklingen af ('co-design'). Men i selve varetagelsen af opgaven har de frivillige stor frihed til at gøre det, som de gerne vil. I princippet kan

borgeren få fire besøg af en frivillig madguide, men hvis de frivillige synes, at flere besøg er meningsfyldt, gør de bare det. Og de frivillige IT-hjælpere på biblioteket giver hjælp til borgere på måder, som medarbejderne ikke altid synes, er den rigtige fremgangsmåde. Der er dog også eksempler på, at de kommunale institutioner har åbnet for borgernes ideer og initiativer til aktiviteter, de gerne vil stå for. Det finder vi især på bibliotekerne i Odense, som stilles til rådighed for borgere med forskellige interesser og ideer, fx læsekredse og kulturaktiviteter. Bibliotekets tovholdere for de frivillige synes dog ikke, at de frivillige og brugerne mere generelt skal have indflydelse på bibliotekets udvikling.

"De skal heller ikke have indflydelse, det er min holdning. Fordi hvis man spørger folk, hvad de vil på biblioteket, så siger de, at 'vi vil gerne have flere bøger'. Hvis man spurgte folk, før bilen blev opfundet: hvad vil I gerne have? Så ville de svare. 'Vi vil gerne have to hurtige heste'. Altså folk er ikke i stand til at definere fremtidens bibliotek. Det er vi bedre til, er min mening." (Tovholder for frivillige på lokalt bibliotek).

En af de interviewede professionelle tilknyttet Frivillige Mentorer forholder sig dog kritisk til den styrende rolle, de professionelle har i samspillet mellem professionelle, frivillige og borgere.

"Når jeg ser fremadrettet, så kan det jo være, at vi på den professionelle del ikke skal være så styrende, at det er os der har definitionsretten på det rigtige match. Det kunne jo være, at vi skulle lade de mennesker møde hinanden for dermed at vælge hinanden (...). I vores private liv, da stiller jeg jo heller ikke en ønskeliste op om, hvordan mine venner skal være, eller hvordan mit netværk skal være. Det sker jo bare." (Kommunal medarbejder).

Selvorganiseret frivillighed i en kommunal ramme

For det fjerde er det frivillige arbejde i kommunalt regi mindre kollektivt, end når det foregår i en forening. Biblioteket oplever, at det i stigende grad opleves som et sted, hvor folk kan henvende sig, hvis de har fået en god idé, eller noget de gerne vil arbejde med og for. Dvs. biblioteket opfattes som en organiseret ramme for 'selvorganiseret frivillighed'.

Det sociale mellem de frivillige synes heller ikke at have samme betydning, som det typisk har i en forening. En af de interviewede frivillige madguide siger ligefrem, at det er befriende, at der ikke er så mange 'sociale forpligtelser'.

"For mig er det lidt en lettelse, at der ikke skulle være det oveni (red.: det sociale), fordi man jo også skal ud og lære et nyt menneske at kende, når man får en ny borger, eller hvad man skal kalde det." (Frivillig madguide, citeret efter Skov, 2013).

En anden frivillig madguide siger, at det kan være ensomt at være frivillig, og det generelle indtryk fra interviewene med de frivillige i de kommunale projekter er, at de frivillige ofte arbejder meget selvstændigt, selvom nogle af dem har kontakt med vanskeligt stillede borgere. Flere af de interviewede efterlyser møder og arrangementer for de frivillige, hvor man kan udveksle erfaringer og diskutere problemstillinger, og de vil gerne klædes

bedre på til opgaven (i forhold til udsatte borgeres problemstillinger og diagnoser). Tilsvarende har de kommunale koordinatore også et ønske om at kvalificere de frivillige bedre til opgaven, bl.a. i form af kurser eller uformel uddannelse. Frivillige følgevener inviteres en gang i mellem til frivilligmøder med de kommunalt ansatte medarbejdere, og til arrangementer, der organiseres af SIND, og de får også tilbud om (vederlagsfrit) at deltage i forskellige typer af kurser, eksempelvis psykisk førstehjælp. Men når der afholdes møder og inviteres til kurser, kommer der ikke ret mange. Det gælder alle de undersøgte projekter.

"Vi bliver jo også bare kastet ud i noget her, hvor vi egentlig skal finde ud af, hvad er det for nogle mennesker, vi har med at gøre, hvordan skal vi håndtere det, og vi får ikke mulighed for på de her møder at bearbejde vores oplevelse med nogle andre, som også er på den rejse." (Frivillig mentor).

Ikke ønske om foreningsorganisering

For det femte er de frivillige glade for at være frivillig i kommunalt regi, men de er på vagt overfor, at det er på bekostning af kommunalt ansatte. Som nævnt i indledningen har især frivillige organisationer været kritiske overfor, at kommuner også rekrutterer og organiserer frivilligt arbejde. De frivilliges holdning dertil er tvetydig. På tværs af de forskellige cases går det igen, at de frivillige er meget imod at overtage kommunale opgaver. Bl.a. gav de interviewede frivillige madguider udtryk for stor bekymring for, om deres frivillige arbejde i Odense Kommune kunne føre til nedlæggelse af faste stillinger i kommunen.

"Det sparer jo nogle lønninger ved, at de kan få nogle frivillige ind til at udføre noget, og så siger de godt nok (...), de må ikke tage de andres arbejde, de må ikke ditten og datten, men lige pludselig er de jo sluset ind, og så tager man jo faktisk en andens arbejde. Man tager jo et arbejde fra en, som lige så godt kunne være ansat til at gøre det." (Frivillig madguide).

På den anden side har de frivillige ikke et ønske om, at deres frivillige arbejde skal organiseres i en forening. Det går igen i samtalerne med koordinatore og frivillige i både Frivillige Madguider og Frivillige Mentorer.

"Mange af dem, der gerne vil lave noget frivilligt arbejde, de vil ikke i foreninger. Der er virkelig en tendens nu til, at folk hellere vil lave noget sådan stand-alone og ad hoc." (Koordinator af frivillige på bibliotek i Odense Kommune).

"Det er noget, kommunen ønsker. Da jeg gik ned til det orienteringsmøde og udfyldte den blanket, der skrev jeg jo ikke, at jeg vil gerne være bestyrelsesformand i en forening og lave dagsorden og budgetter og skidt og lort. Det har jeg jo ikke skrevet, jeg har skrevet, at jeg vil gerne hjælpe et andet menneske (...)." (Frivillig mentor).

Interviewede frivillige madguider i Odense kan bedre lide den måde, kommunen organiserer det frivillige arbejde,

fordi de fra tidligere frivilligt arbejde har oplevet, at frivillige organisationer er for topstyrede og uprofessionelle og i for lille grad giver plads til de frivilliges ønsker. De kommunale rammer gør det muligt for de frivillige at fungere som 'privat-praktiserende-madguides'. De arbejder ikke frivilligt for at hjælpe kommunen, men ser kommunen som ramme-skaber for deres ønske om at gøre noget for andre.

"Jeg har ikke nogen arbejdsgiver-ansigt på der. Overhovedet. Det er fuldstændig frivilligt, fuldstændigt." (Frivillig madguide, citeret efter Skov, 2013).

Ledelse af frivillige i kommunal sammenhæng

På tværs af de cases, vi har beskrevet tidligere, går det igen, at der er afsat lønnet arbejdstid i den pågældende kommunale institution eller afdeling til at organisere og lede det frivillige arbejde. Ledelsesopgaverne går typisk ud på at rekruttere frivillige, matche de frivillige med borgere (fx hvilken sindslidende en frivillig kan være følgeven for), give supervision og støtte til de frivillige samt vurdere om indsatsen skal fortsætte.

Rekruttering af frivillige

Generelt opleves det som svært at rekruttere nye frivillige, og i flere af de undersøgte cases kunne man godt bruge flere frivillige. Men når man spørger foreninger om, hvad deres største udfordringer er, så hører rekruttering af frivillige til blandt de største udfordringer. I kommunalt regi er det især de projekter, hvor frivillige støtter udsatte borgere, hvor det er svært at finde frivillige. En frivillig koordinator på et plejecenter udtrykker det på denne måde. *"Jeg har så mange opgaver, og det ligger ikke i min stilling, at jeg skal ud og være opsøgende, vel?"* (Personale på plejecenter). Generelt er det oplevelsen, at annoncer og opslag om frivilligjob i kommunen ikke giver mange frivillige. De frivillige kommer i høj grad af sig selv, på opfordring fra andre frivillige og ved at trække på lokale ressourcepersoner.

"Jeg søgte alle mulige steder. Jeg satte plakater op, ovre på universitetet og ude i hele lokalsamfundet satte jeg også plakater op. Og på Facebook, på hjemmesiden og alle mulige steder." (Tovholder, biblioteksfilial, Odense Kommune).

"Frivillige de falder altså ikke ned fra himlen – og slet ikke på det der område, fordi der jo stadig er en sådan berøringsangst i forhold til dette område." (Kommunal projektmedarbejder på Frivillige Følgevenner).

Det er ofte meget ressourcestærke personer, som påtager sig frivillige opgaver i kommunal sammenhæng. Især

når opgaven går ud på at hjælpe udsatte borgere, som det er tilfældet i Frivillige Madguider, Frivillige Mentorer og Frivillige Følgevenner. De har meget forskellige uddannelses- og arbejdsmæssige baggrunde, og de færreste har en professionel erfaring inden for det område, de er frivillig i. Fx omfatter de frivillige mentorer både håndværkere, akademikere og studerende. Nogle af de frivillige kan også være personer, som *'ved noget om, hvordan det er'*. Fx en frivillig madguide, som tidligere har været overvægtig, og en frivillig følgeven der tidligere har haft en psykisk sygdom.

Godkendelse og matchning af de frivillige

Den næste ledelsesopgave går ud på at matche den frivillige med borgere eller opgaver. Både Frivillige Mentorer i Faxe Kommune, Frivillige Madguider i Odense Kommune og Frivillige Følgevenner i Faaborg-Midtfyn Kommune synes, at det er en udfordring at matche frivillige med borgere, som har brug for hjælp. Henvendelser vedrører i stigende grad borgere med alvorlige sociale problemer, som ligger udenfor de frivilliges formåen at håndtere. Projektmedarbejderen i Frivillige Følgevenner fortæller, at der i rekrutteringen skal tages hensyn til køn, alder og interesser. De frivillige skal være rummelige personer, der fx ikke lader sig afskrække af den 'uorden', der i mange tilfælde kan være i en sindslidendes liv og bolig.

Som regel får de frivillige først lov til at begynde som frivillig, når de har haft en samtale med den kommunale frivillighedskoordinator på området.

"Vi tager en samtale, og nogen gange kan man også godt fornemme, at der også kommer mennesker, som har et eller andet behov, og hvor man måske lidt kan blive i tvivl om, om de overhovedet kan være stabile. Har de overhovedet tænkt igennem, hvad det vil sige at være frivillig her, eller hvad er egentlig deres motiv for at komme og melde sig." (Tovholder for frivillige på biblioteksfilial i Odense Kommune).

Når de frivillige er blevet 'godkendt', underskriver de nogle steder en 'samarbejdsaftale', hvor forventninger til og regler for de frivillige er beskrevet. I nogle institutioner nøjes man med at udlevere retningslinjer for det frivillige arbejde. I sammenligning med det meste frivillige arbejde i foreninger, er det frivillige arbejde i kommunal sammenhæng således mere formaliseret.

Supervision og støtte

Hvad angår supervision og støtte, går det mest ud på at hjælpe med rammerne for de frivillige aktiviteter. Både Frivillige Madguider og Frivillige Mentorer afholder møder for de frivillige, hvor de kan udveksle erfaringer og diskutere forskellige problemstillinger. Og så sparrer koordinatorene løbende med de frivillige. Generelt synes koordinatorene ikke, at de skal bruge meget tid på dem, men det er meget forskelligt fra institution til institution, hvor meget tid de ansatte bruger på de frivillige. Nogle steder er det under en time om ugen. Andre steder kan det i perioder være mange timer om ugen.

"Altså, jeg er jo til for at understøtte de mennesker, der sidder her. Så hvis der er behov for understøttelse, så er det det, jeg gør." (Tovholder for frivillige på biblioteksfilial i Odense).

"Et af mine formål er at sparre dem løbende, men også at klæde dem på til opgaven. Hvad er udsatte, og at lave det rigtige match." (Frivillighedskoordinator, Frivillige Mentorer).

Evaluering

I nogle af de undersøgte projekter evaluerer man også forløbene. Det gælder bl.a. Frivillige Følgevenner, hvor man efter ca. et halvt år følger op på, om forløbet skal fortsætte. Flere af de frivillige ser deres rolle som følgeven som en vigtig del af deres liv og bevarer relationen til borgeren gennem en lang periode. Det er dog en af de store opgaver, at være med til sikre en vis kontinuitet i staben af frivillige.

"Tæt på en tredjedel af de frivillige siger, at de har fået en god relation til hinanden, så de gerne vil fortsætte på egen hånd, en tredjedel vil gerne fortsætte på samme måde med projektet som facilitator, og så er der en tredjedel, som gerne vil stoppe efter det første halve år." (Projektmedarbejder i Frivillige Følgevenner).

Ledelse uden at lede

De ansatte koordinatore eller tovholdere opfatter sig ikke rigtigt som ledere af de frivillige, og de har svært ved at vejlede og stille krav til dem. En tovholder for frivillige på en biblioteksfilial i Odense fortæller.

"Fx synes jeg godt, at han (red.: en frivillig) kunne organisere det på en anden måde, fordi der måske kommer fire på én gang, der skal have hjælp. Og der har han sin idé om, at de får hjælp i den rækkefølge, de kommer ind, basta! Og nogen gange kunne det jo godt være, at hende, der kom ind som nummer fire, at det kun ville tage fem min. at hjælpe hende. Altså, der er han ikke til at rokke, og der har jeg erkendt, at vi må acceptere det sådan, som han gør det, og så må de mennesker, der ikke vil sidde og vente, de må bare gå." (Tovholder for frivillige på biblioteksfilial i Odense).

Analysen af det frivillige arbejde på et plejecenter, der benytter sig af 'egne frivillige', viser, at de frivillige på den ene side ikke selv vil stå for aktiviteterne, men på den anden side også modsætter sig plejecenterets forsøg på at lede dem. 'Jeg er bange for, at de så gør sådan her (lægger armene over kors)' (Koordinator på plejecenter). På tværs af de undersøgte cases lægger de frivillige da også selv vægt på, at de har en større frihed som fri-

villig, end man har i et lønnet arbejde. Det synes de kommunalt ansatte til gengæld er en udfordring.

"Selvom hun (red.: en frivillig) har sagt ja til en dato, så skal hun på ferie eller et eller andet, hvor hun alligevel ikke kan komme. Hun er overhovedet ikke ustabil på nogen måde, det er slet ikke det, men det er jo hendes fritid. Og sådan vil jeg også selv have det. Det er noget, jeg gør frivilligt, så hvis der er noget andet, jeg hellere vil, så gør jeg da det." (Frivillig koordinator).

Mange af de kommunale ledere synes, at institutionen mangler tid og ressourcer til at styrke samarbejdet med frivillige, og at de ofte må tage sig af en række praktiske opgaver for at hjælpe de frivillige, dvs. alt det 'kedelige arbejde', mens frivillige tager sig af det 'sjove'.

"Jeg føler, at det er et skisma, at jeg skal bruge så meget tid på at lave te, hente kage, servere til de frivillige, hente forlængerledning og så rydde op, når de er gået. Og så samtidig skal jeg bruge et par timer om ugen på at sætte bøger på plads, fordi der ikke er råd til en bogopsætter (...). Er vi ved at ende der, hvor de frivillige laver det sjove arbejde, fordi det er det, vi kan få frivillige til? Køre læsekredse, undervise i de her ting, arrangere det? Det er det, jeg gerne vil jo." (Tovholder for frivillige på biblioteksfilial i Odense).

DATA OG METODE

Analysen bygger på materialer og dokumenter fra de kommunale institutioner, observationer fra møder og kurser samt semistrukturerede interview med kommunale frivilligkoordinatorer og andre kommunalt ansatte samt interviews med frivillige. Interviewene er gennemført som enten enkeltinterview eller fokusgruppeinterview.

Interviewpersonerne består af et bredt udvalg af frivillige, frivilligkoordinatorer, sekretariatsmedarbejdere, samt kommunale fagprofessionelle, og interviewene har været mellem 1 og 2 timer. Interviewene blev optaget på diktafon og efterfølgende transskriberet. De interviewedes identitet er så vidt muligt blevet anonymiseret.

Endvidere er analyser i to universitetsspecialer samt en praktikopgave inddraget i analysen. To af opgaverne, der er udarbejdet på uddannelser på Syddansk Universitet, analyserer Frivillige Madguider og en opgave analyserer frivillige på plejecentre.

Endelig refereres analyserne af data fra forskellige spørgeskemaundersøgelser af befolkningens deltagelse i frivilligt arbejde samt kommunale institutioners samarbejde med foreninger og frivillige.

■ Opmærksomhedspunkter

Analysen peger på flere forhold ved kommunalt frivilligt arbejde, som det kan anbefales at diskutere, hvis kommunen og dens institutioner ønsker at have 'frie frivillige'.

For det første kan meget af det kommunale frivillige arbejde karakteriseres som en 'privat frivillighed i en kommunal ramme'. De frivillige madguider, de frivillige mentorer, de frivillige følgevenner og de frivillige besøgsvenner på plejecenteret behøver i princippet ikke den formelle kommunale ramme. Der er mange 'selvorganiserede' frivillige, der hjælper psykisk syge og andre vanskeligt stillede borgere uden at høre under et kommunalt projekt. Selvom de frivillige rekrutteres af kommunen, tilslutter sig en formel samarbejdsaftale og i nogle tilfælde også gennemgår et kortere oplæringsforløb, så fungerer de meget selvstændigt og forholdsvis uafhængigt af kommunen. De frivillige er tilfredse med den kommunale ramme og har ikke noget ønske om, at deres frivillige arbejde organiseres af en forening, men de ser sig ikke som 'kommunale frivillige'. De engagerer sig ikke i det frivillige arbejde for at hjælpe kommunen og fremme en bestemt sag. De gør det først og fremmest, fordi de ønsker at gøre noget for mennesker, der har brug for hjælp, og fordi det giver dem en identitet - og det hjælper kommunen dem med. Kan og skal kommunen i højere grad være en organisatorisk og fysisk ramme for 'privat frivillighed'?

For det andet adskiller det kommunale frivillige arbejde sig fra det meste foreningsorganiserede frivillige arbejde ved, at det frivillige arbejde i højere grad skal retfærdiggøres i forhold til fagprofessionelt arbejde: At det er et (ikke absolut nødvendigt) supplement til det professionelle arbejde; at de frivillige har praktiske erfaringer

(fx i madlavning), som de professionelle (fx diætister) ofte ikke har; at de frivillige kan gøre ting (fx gå i biografen med borgeren), som den professionelle sagsbehandler ikke kan; og endelig stilles der i højere grad (end i foreningsbaseret frivilligt arbejde) spørgsmål ved, om det frivillige arbejde udhuler omfanget og kvaliteten af den offentlige (professionelle) service, og om de frivillige er en trussel mod de professionelle, lønnede medarbejdere. Frygten for at blive ramt af denne kritik har stor indflydelse på, hvordan det frivillige arbejde afgrænses i kommunerne. Skal det frivillige kommunale arbejde fortsat i så høj grad defineres i forhold til det professionelle arbejde?

For det tredje viser analysen, at det er svært at lede frivillige i en kommunal kontekst. De frivillige mener, at de har en større frihed som frivillige, end hvis de havde fået løn for arbejdet; der er fra de undersøgte projekter flere eksempler på, at de frivillige modsætter sig kommunalt ansattes anvisninger og forslag; og koordinatorerne for de frivillige tør i mange tilfælde heller ikke stille krav til de frivillige af frygt for, at de så trækker sig. Udover at rekruttere de frivillige går ledelsen af dem derfor mest ud på at støtte og servicere dem. Og det kan godt frustrere de ansatte lidt, at de skal stå for en række praktiske opgaver, mens de frivillige kan gøre alt det interessante og sjove. Kan og skal det frivillige arbejde i kommunalt regi i højere grad ledes?

LITTERATUR OG WEB-REFERENCER

Altinget 2014: *Frivilligt Forum: Et sekretariat er ikke bare et sekretariat*. <http://www.altinget.dk/civilsamfund/artikel/frivilligt-forum-et-sekretariat-er-ikke-bare-et-sekretariat>

Altinget 2017: *Kommuner har sat jagten ind på frivillige - og går gerne uden om foreningslivet*. <http://www.altinget.dk/civilsamfund/artikel/kommuner-har-sat-jagten-ind-paa-frivillige-og-gaar-gerne-uden-om-foreningslivet>

Bertelsen, Ann Sophia (2017). *Undersøgelse af samarbejdet mellem frivillige madguider og Odense Kommune*. Praktikopgave. Syddansk Universitet, Campus Esbjerg.

Fridberg, Torben, Henriksen, Lars Skov (2014). *Udviklingen i det frivillige arbejde 2004-2012*. SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd. København.

Hjære, Mette og Jørgensen, Helene Elisabeth Dam (2017). *Tal om kommuner og frivillighed*. Center for frivilligt socialt arbejde.

Ibsen, Bjarne, Levinsen, Klaus (2017). *Kommunale institutioners samarbejde med foreninger og frivillige - Omfang, holdninger og udfordringer*. Movements, 2017:1. Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund. Syddansk Universitet, Odense, DK.

KL. (2012). *Kommuner er vilde med frivillige*. Momentum - Kommunernes Landsforenings nyhedsbrev. <http://www.kl.dk/Momentum/momentum2012-11-3-id115189/>

Kristensen, Tove (2017). *Samskabelse med frivillige i den offentlige sektor*. Speciale. Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, Syddansk Universitet.

Kulturstyrelsen (2013). *Frivillige på biblioteket - en manual*.

Odense Centralbibliotek (2014). *Frivillighed i en OC - en model*.

Skov, Kathrine Pelch (2013). *Madguide som frivillig. Frivilligt arbejde i kommunalt regi*. Universitetsspeciale. Syddansk Universitet.

'FRIE FRIVILLIGE' I KOMMUNEN

KORT FORTALT publikationer fra forskningsprojektet:

Civilsamfundet som 'motor' i facilitetsudvikling

Frivillige på plejecentre: Venneforening eller 'egne frivillige'

Samspillet mellem lokale flygtningeorganisationer og kommunale institutioner

Borgerinddragelse i lokaludvikling: Borgerstyret budgettering og dialogmøder

Frivilligt socialt arbejde - autonomi og afhængighed

Frivillige grønne kræfter - samarbejde med frivillige på det grønne område

'Frie frivillige' i kommunen

Se alle udgivelser fra forskningsprojektet på projekthjemmesiden:

www.sdu.dk/frivillig-kommunal